

Ярема Я.Р.

УДК 65.01

РЕЗЕРВИ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Визначення резервів розвитку нематеріальних складових конкурентоспроможного потенціалу підприємств можливе на підставі ґрунтовно визначених фактів, чинників, об'єктивної інформації. Такі дані можуть надати результати спеціально проведених досліджень – діагностики стану об'єкта. Предметом діагностики є нематеріальні конкурентні переваги підприємств. Діагностика ґрунтується на сукупності якісних і кількісних показників для характеристики процесу управління, окреслення проблемних сфер і визначення перспективних управлінських рішень. Таким чином, нематеріальні конкурентні переваги підприємств і управління з їх формування необхідно комплексно охарактеризувати за допомогою кількісної оцінки та якісної діагностики. Визначення резерву розвитку нематеріальних складових конкурентоспроможного потенціалу агропромислового підприємства має ґрунтуватися на сучасних підходах до оцінки нематеріальних активів. Із цією метою доцільно провести огляд сучасних підходів, по-перше, до оцінки конкурентоспроможного потенціалу підприємства, по-друге, до оцінки їх складових елементів.

Аналіз статей і публікацій. Нематеріальні активи (НМА) можуть бути оцінені в грошовій формі з використанням таких видів оцінок за: фактичною собівартістю – визначення вартості прав на об'єкти ОІВ на основі первісної вартості під час їх придбання [1]; поточною відновленою вартістю – визначення вартості НМА на основі наявних цін та з урахуванням ситуації на ринку в процесі заміни відповідного об'єкту такої ж корисності [2]; поточною ринковою вартістю – визначення вартості НМА, отриманої під час його продажу чи ліквідації на ринку [3]; чистою вартістю реалізації – сума коштів, що може бути отримана чи оплачена під час конверсії у національну валюту об'єкту інтелектуальної власності у процесі господарської діяльності, за вирахуванням витрат на проведення операції [4]. Через відсутність одноетапного підходу до визначення резервів розвитку нематеріальних складових конкурентоспроможного потенціалу підприємств доцільно провести додаткове дослідження.

Мета статті – дослідження резервів розвитку нематеріальних складових конкурентоспроможного потенціалу підприємств.

Основний матеріал досліджень. Кожному з підходів, відповідає один або декілька методів. Метод прямого відновлення (відновлювальна вартість активу) визначає суму витрат, необхідних для створення нової точної копії оцінюваного активу. Ці витрати повинні базуватися на сучасних цінах на сировину, матеріали, енергоносії, комплектуючі, інформацію, а також на середньогалузевій вартості робочої сили певної кваліфікації. Метод відновлюваної вартості є методом розрахунку вартості унікальних НМА.

Метод заміщення складається із визначення вартості заміщення з подальшим відрахуванням суми зносу (відновлення). При оцінці активу за цим методом використовується принцип заміщення, згідно з яким, максимальна вартість власності визначається мінімальною ціною, яку необхідно заплатити при купівлі активу аналогічної корисності або з аналогічною споживацькою вартістю. Ця вартість має назву "вартості нового активу", еквівалентного за функціональними можливостями і варіантами його використання, але обов'язково подібного за зовнішнім виглядом і побудовою складових.

Даний метод застосовується при оцінці прав на об'єкти інтелектуальної власності масового попиту (програмне забезпечення для ПК, спеціалізоване програмне забезпечення).

Розрахунок вартості об'єкту оцінки шляхом додавання фактичних витрат використовується для визначення балансової (бухгалтерської) вартості прав на об'єкт інтелектуальної власності ОІВ з метою поставити їх на бухгалтерський облік і відображення цієї суми на балансі як майна підприємства. На практиці даний метод відомий як метод розрахунку балансової вартості майна.

До складу фактичних витрат входять: витрати на придбання самого об'єкту майна; проценти, які сплачуються по кредиту; надбавки; комісійні винагороди (вартість послуг); митні платежі; витрати на транспортування; зберігання, доставку, які здійснюються сторонніми організаціями [6].

Під вартістю виготовлення розуміються фактичні витрати, пов'язані з використанням в процесі виготовлення об'єкту оцінки основних засобів, сировини, матеріалів, палива, енергії, трудових ресурсів і інших витрат на виготовлення об'єкту майна.

При визначенні бухгалтерської вартості використовується метод фактичних витрат – витратний метод прямого додавання фактичних витрат без врахування фактора часу їх здійснення. Обов'язковою умовою використання цього методу оцінки (особливо для бухгалтерського обліку) є наявність первинних бухгалтерських документів, які підтверджують фактичні витрати.

Розрахунок поточної ринкової вартості об'єкту оцінки *методом* "приведених витрат" полягає у перерахунку фактичних минулих витрат на створення і підготовку до використання об'єкту оцінки в теперішню вартість, тобто у вартість на дату оцінки.

Вартість активу, визначену методом фактичних витрат, класифікують як історичну, оскільки вона базується на фактичних приведених витратах, взятих з бухгалтерської звітності підприємства за останні роки.

Метод приведених витрат використовується для оцінки НМА, які не приймають участі у формуванні майбутніх доходів і які не приносять прибутку у дійсний момент. Наприклад, у разі, коли НМА мають соціальне призначення або приймають участь в оборонних програмах, програмах національної безпеки державного і регіонального значення.

Алгоритм використання цього методу включає: виявлення всіх фактичних витрат, пов'язаних зі створенням, придбанням або введенням у дію ОІВ; корегування витрат на величину індексу цін на дату оцінки; визначення нарахованої величини амортизації; визначення вартості прав на ОІВ, яка визначається як різниця між скорегованою величиною і нарахованою амортизацією.

При ринковому підході метод порівняння продажів є основним, оскільки при функціонуванні в певних умовах надає точну, справедливую ціну. Але не зважаючи на свою простоту, використання методу пов'язано з певними труднощами, які пояснюються індивідуальним характером ОІВ, комерційними угодами на передачу прав власності, правовими і комерційними умовами, конфіденційністю угод. Тому на практиці існує два способи використання цього методу. Перший спосіб передбачає збирання, аналізування і систематизацію даних про комерційні умови укладених ліцензійних угод на передачу прав власності на внутрішньому і світових ринках за галузевим принципом і створення на цій основі баз даних з використанням ПК.

Другий спосіб полягає у використанні даного методу для визначення одного з основних параметрів, наприклад продажної ціни продукції, випущеної з використанням ОІВ. Порівняння здійснюється на основі зіставлення конкурентних листків порівняних об'єктів, зіставлення комерційних умов і технічного рівня з відповідними аналогами. При порівнянні технічного рівня використовуються коефіцієнти вагомості.

Визначення вартості ОІВ на основі продажу аналогів потребує виконання порівняльного аналізу, пов'язаного з певними труднощами його застосування в Україні, оскільки для його реалізації потрібні: статистика продажу підприємства при банкрутстві, приватизації і об'єднанні; статистика угод, віднесених до передачі виключних прав на ОІВ; правова база для переоцінки НМА; достовірні, прозорі відомості про динаміку інфляції.

Метод прямої капіталізації доходу застосовується у разі постійного за величиною і рівного за періодом прогнозування чистого операційного прибутку, отримання якого не обмежується в часі. Капіталізація доходу здійснюється шляхом ділення його величини на процентну ставку капіталізації, яка характеризує норму доходу на інвестований капітал і повернення свого доходу.

Метод дисконтування грошових потоків відноситься до методів непрямой капіталізації. В його основу покладено перший закон фінансів. Співвідношення між теперішньою і майбутньою вартістю прав зафіксовано формулою нарощування знижки в майбутніх грошових потоках за методом складного відсотка. В процесі реалізації цього метода, по-перше, оцінюються майбутні грошові потоки; по-друге, визначається ставка дисконтування; по-третє, розраховується сумарна вартість грошових потоків.

Зарубіжний досвід використання доходного підходу засвідчує, що за нижню межу ставки дисконту повинно прийматися значення доходності по державних облігаціях як найменш ризиковане вкладення капіталу. У провідних країнах доходність по державних облігаціях становить від 5 (Швейцарія) до 15 (Італія, Португалія) процентів річних. За нижню межу ставки дисконту можна приймати ставку рефінансування Національного банку України [191].

Метод дисконтування застосовують у тому разі, коли розміри грошових потоків роялті, різні за величиною, надходять протягом необмеженого проміжку часу. Характерною ситуацією вживання методу дисконтування при оцінці інтелектуальної власності є оцінка інтелектуальної власності, яка використовується у виробничій діяльності підприємства згідно з ліцензійною угодою.

Метод надлишкового прибутку по суті є різновидом методу дисконтування грошових потоків. Відмінністю є те, що як грошовий потік приймається чистий надлишковий прибуток, генерований в період. Під надлишковим розуміється прибуток, отриманий за рахунок використання ОІВ над прибутком, отриманого конкретним виробництвом в період до його використання. Даний метод застосовується у випадках, коли в результаті на ринок потрапляє продукція із застосуванням ОІВ. Розрахунок ринкової вартості інтелектуальної власності методом "роялті" базується на практиці міжнародного обміну технологіями і представляє собою процедуру оцінки виходячи з міжнародного досвіду продажу ліцензій.

Висновки. На визначення резервів розвитку нематеріальних складових конкурентоспроможного потенціалу впливають такі чинники: технічна цінність об'єкту ліцензії; економічна ефективність; стадія розробки і готовність до промислового використання; наявність і обсягу патентного захисту; обсяг прав, переданих за ліцензією; обсяг документації і "ноу-хау"; інжинірингове супроводження; кон'юнктура ринку; конкурентні пропозиції; інші ціноутворювальні фактори.

Джерела та література:

1. Мельник С. І. Фінансова оцінка аграрного підприємства в структурі оцінки його конкурентоспроможності / С. І. Мельник // *Культура народів Причорномор'я* : науч. журнал. – Симферополь : ТНУ ім. В. І. Вернадського, 2010. – № 196. – С. 7-8.
2. Нужна О. А. Оцінка рівня конкурентоспроможності підприємств / О. А. Нужна // *Економіка АПК*. – 2006. – № 4. – С. 110-115.
3. Сучков П. П. Фінансова оцінка підприємств АПК : монографія / П. П. Сучков. – К. : Думка, 2010. – 418 с.
4. Фирсова Н. К. Диагностика и регулирование маркетинговой активности предприятий АПК : автореф. дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.05 "Экономика и управление народным хозяйством" / Н. К. Фирсова. – СПб., 2008. – 20 с.

5. Цал-Цалко Ю. С. Стратегія розвитку і реалізації потенціалу АПК : колективна монографія / Ю. С. Цалко, О. В Родіонов та ін. – Житомир : Житомирське обласне об'єднання громадської організації "Спілка економістів України", 2008. – 392 с.
6. Цымбаленко Т. Т. Статистика финансов в АПК / Т. Т. Цымбаленко, С. В. Цымбаленко // Ценообразование. Ценовой мониторинг : монография / Ю. Ф. Наумов, Н. Г Спивак и др. – Луганск : Изд-во ЛНАУ, 2002. – 126 с.

Черкас С.В.

ІНСТИТУЦІЙНА ПРИРОДА СУТІ І ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ В ЕКОНОМІЦІ

Вступ. Інституціональна точка зору визначає державу як особливу організацію, якою громадяни делегують частину своїх прав, на основі яких вона здійснює свою діяльність, тобто природа держави визначається владними стосунками, що виникають між громадянами і державним апаратом. Розподіл прав між громадянами і державою фіксується в конституції, яка грає роль соціального контракту. Громадяни добровільно відмовляються від частини своїх "природних" прав і передають їх державі, тому що вони упевнені, що держава краще впорасться з реалізацією ряду функцій по забезпеченню взаємодій.

Крім того, держава, надаючи суспільству колективні блага, економить на масштабах їх виробництва. Таким чином, якби суспільство самостійно забезпечувало себе подібними благами, а це можливо, то їх виробництво обходилося б кожному членові значно дорожче.

Виклад основного матеріалу. Економічно вигідніше наймати таку особливу організацію як держава, яка в обмін на податки забезпечує суспільство колективними благами.

Таким чином, на нашу думку, очевидно, що держава є особливим типом організації, який фундаментально відрізняється від інших організацій, існуючих в ринковій економіці, що полягає в наступному:

- держава спочатку формувалася як організація що є носієм влади, або політичної волі;
- для забезпечення політичної волі держава виробляє інститути примусу і покарання, які принципово відрізняються від інститутів ринку;
- держава, за своєю суттю, є органом досягнення громадських цілей і одночасно є апарат чиновників, що приймають рішення від імені усього суспільства і які переслідують особисті, а іноді, лобіюють групові цілі, при цьому чиновник поєднує у своєму виборі громадські, групові і особисті цілі так, щоб досягти максимуму добробуту в умовах особливих обмежень, накладених специфікою його діяльності, тому самій державі властиво "роздвоєння";
- державні рішення носять глобальний характер, чинять вплив на національну економіку в цілому і діють тривалий час;
- відповідальність держави за рішення, що приймаються, рідше і у меншій мірі персоніфікована, оскільки самі рішення майже завжди носять колективний характер, тому особи, що приймають рішення, несуть солідарну відповідальність або колективну безвідповідальність ("не з кого запитати").

Специфічні особливості держави, на нашу думку, дозволяють визначити його як набір неринкових інститутів ухвалення рішень.

До основних функцій держави в сучасній економіці, на наш погляд, необхідно віднести наступні:

- специфікація і захист прав власності, що дозволяє захищати власника ресурсу від його несанкціонованого використання з боку інших осіб, а держава при цьому виступає гарантом прав власника, що підвищує стабільність функціонування національної економіки, оскільки дозволяє здійснювати стратегічне планування економічної діяльності без побиювання використання ресурсу економічними агентами, що не мають виняткового права власності на ресурс, тобто ця функція дозволяє специфікувати права власності на ресурс, а держава виступає гарантом дотримання прав власності або в ролі "зовнішньої сили";
- забезпечення учасників ринку усією повнотою інформації про нього з мінімальними витратами і мінімальним спотворенням, що підвищує загальну макроекономічну стабільність національної економіки;
- розробка стандартів, що дозволяє понизити витрати виміру якості обмінюваних товарів і послуг, в ширшому сенсі, до розробки універсальних заходів відноситься і організація державою грошового обігу, оскільки універсальна міра обміну є однією з найважливіших функцій грошей, як негативні чинники невиконання державою цієї функції може бути інфляція і демонетизація, що може привести до порушень в ціновій і контрактній системах, до загальноекономічного і технологічного занепаду національної економіки;
- створення каналів і механізмів фізичного обміну товарів і послуг, а саме: інфраструктура ринку повинна включати не лише канали обміну інформацією, але і канали фізичного руху товарів і послуг (транспортна мережа, організаційні майданчики для торгів і т. д.), що безумовно, повинно забезпечуватися державою, як стороною, що несе відповідальність і зацікавленою в позитивному розвитку ринкових стосунків в національній економіці, а також сторони, що не має особистої економічної зацікавленості в спотворенні інформації, що стосується агентів ринку і що має матеріальні можливості для великих вкладень в дорогі проекти, пов'язані з будівництвом дорожньої мережі, великих торговельних площ і інших складових частин ринкової інфраструктури;
- обмеження доступу ринкових агентів на певні види ринків, включаючи доступ нерезидентів на